

Bogumiła Ropińska¹
Instytut Ekonomii i Zarządzania
Politechnika Koszalińska
Koszalin

Rolnicy województwa pomorskiego i ich gospodarstwa w pierwszym roku członkostwa Polski w Unii Europejskiej

Farmers of the Pomeranian province and their farms in the first year of Polish membership in the European Union

Synopsis. Praca zawiera wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w województwie pomorskim po pierwszym roku członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Gospodarstwa, które zostały uwzględnione w badaniach, były zróżnicowane pod względem wielkości: od 1,5 ha do około 150 ha UR. Rolnicy województwa pomorskiego, korzystający z bezpośrednich dopłat do gruntów rolnych, przeznaczyli je przede wszystkim na bieżącą działalność rolniczą (73% wszystkich badanych). Zapytani o decyzje związane ze zmianą profilu produkcji po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w większości odpowiedzieli, że zamierzają pozostać przy obecnym rodzaju produkcji (82%). Na uwagę zasługuje fakt, iż respondenci posiadający wykształcenie wyższe rolnicze osiągnęli prawie dwukrotnie większe dochody (2 118,17 zł z 1 ha UR) niż średnio, zaś ci bez wykształcenia (średnio 167,35 zł z 1 ha UR) zaledwie 14% średniej kwoty dochodów uzyskiwanych przez ankietowane gospodarstwa. Obostrzenia jakościowe dotyczące sprzedaży produktów rolnych nie wpłynęły zasadniczo na zmniejszenie dochodów badanych rolników (70%).

Słowa kluczowe: rolnicy województwa pomorskiego, procesy integracyjne, dochody rolnicze, dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych.

Abstract. The study contains the results of questionnaire surveys conducted in the Pomeranian province after the first year of Polish membership in the European Union. The inspected farms varied in size, from 1.5 ha to 150 ha of agricultural land. Farmers of the Pomeranian province, being asked about the decisions related to the change of production profile after the EU accession, in most cases (82%) responded that they are going to continue the current type of agricultural production. Respondents in most cases (70%) did not indicate that quality barriers caused a reduction of their products sales. A majority (73%) of the examined beneficiaries of direct subsidies to agricultural lands used these funds for the current agricultural activity. Respondents with higher agricultural education made almost a twice higher income (2 118.17 PLN/hectare) than the average. Farmers without education received on average only just 167.35 PLN per 1 ha, which constitutes only 14% of the average amount achieved by the surveyed farms.

Key words: farmers from the Pomeranian province, integration processes, agricultural incomes, direct subsidies to agricultural lands.

Wstęp

Rolnictwo jest sektorem gospodarki w największym stopniu wykorzystującym finansowe wsparcie z budżetu Unii Europejskiej. Są to nie tylko środki zdobywane przez rolników na modernizację swoich gospodarstw, ale również spore kwoty przeznaczone na

¹ Dr, e-mail: ropinska@op.pl.

rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Skuteczne pozyskiwanie środków unijnych przez sektor rolniczy jest niewątpliwie istotnym warunkiem przyspieszonego rozwoju obszarów wiejskich.

Celem opracowania jest przedstawienie charakterystyki gospodarstw rolnych województwa pomorskiego oraz czynników mających wpływ na sytuację ekonomiczną rolników w kontekście integracji Polski z Unią Europejską.

Badaniu ankietowemu, przeprowadzonego za pomocą kwestionariusza w 2005 roku, poddano 151 rolników województwa pomorskiego.

Miało ono na celu udzielenie odpowiedzi m.in. na następujące pytania.

- Czym charakteryzowały się pomorskie gospodarstwa rolne ?
- Jakie dochody uzyskali rolnicy i od czego one zależały?
- Na co zamierzali przeznaczyć swoje pierwsze dopłaty unijne rolnicy województwa pomorskiego?

W badaniu zastosowano podstawowe miary statystyki opisowej, powszechne wskaźniki, m.in. wyznaczające określone wielkości na 1 ha użytków rolnych, na 1 gospodarstwo, lub określenie procentowego udziału danego zjawiska w wielkości zbiorowej. Dla zbadania współzależności cech wykorzystano współczynnik korelacji liniowej Pearsona.

Charakterystyka badanych rolników i ich gospodarstw

Ogromne znaczenie dla rozwoju gospodarstw rolnych ma czynnik ludzki, a w szczególności wykształcenie i wiek prowadzących gospodarstwa rolne. Rolnicy młodzi i lepiej wykształceni są bardziej otwarci na wszelkie zmiany, a co za tym idzie chętniej podejmują nowe wyzwania.

Tabela 1. Wiek badanych rolników w województwie pomorskim

Table 1. Age of the examined farmers in the Pomeranian province

Przedziały wiekowe	Liczba badanych w danym przedziale wiekowym	Udział w grupie badanej, %
20-25 lat	9	5,96
25-30 lat	9	5,96
30-35 lat	19	12,58
35-40 lat	13	8,61
40-45 lat	36	23,84
45-50 lat	25	16,56
50-55 lat	28	18,54
pow. 55 lat	12	7,95
Razem	151	100

Źródło: badania własne

Spośród 151 respondentów najliczniejszą grupę (23,84%) stanowili rolnicy między 40 a 45 rokiem życia, natomiast niecałe 12% to młodzi ludzie (do lat 30), którzy związali swoje losy z rolnictwem. 75,5% badanych przekroczyło 30 rok życia. Prawie 8% rolników ukończyło 55 lat i mogłoby się ubiegać o renty strukturalne.

Wykształcenie rolników stanowi ważny element wpływający na rozwój nie tylko gospodarstw rolnych, ale również, w ujęciu szerszym, przyczyniający się do unowocześniania obszarów wiejskich. Kapitał ludzki odgrywa szczególną rolę zwłaszcza w procesie pozyskiwania funduszy unijnych. Poziom wykształcenia mieszkańców wsi polskiej, jak wynika z danych zebranych w trakcie Spisu Powszechnego w 2002 roku, ulega pewnej poprawie. 4,3% mieszkańców wsi w Polsce posiada wyższe wykształcenie (ponad dwukrotnie więcej niż w 1988 roku). Jednak podkreśla się, że nie jest to tylko wynikiem procesu masowego kształcenia młodzieży wiejskiej, ale również zmiany pokoleniowej na wsi, ruchów migracyjnych, coraz większej liczby miejskich rezydentów czy też masowego dokształcania się przez nauczycieli wiejskich w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych [Wasilewski 2005].

Wyniki badań, dotyczące wykształcenia jako czynnika różnicującego zasoby w gospodarstwach rolniczych, wskazują, że rolnicy z wyższym wykształceniem mieli większą świadomość znaczenia koncentracji i skali produkcji. Stosowali oni bardziej intensywne technologie produkcji oraz uzyskiwali bardziej korzystne wyniki produkcyjne i ekonomiczne [Klepacki 2005].

Tabela 2. Wykształcenie badanych rolników województwa pomorskiego

Table 2. Education of the examined farmers in the Pomeranian province

Poziom i typ wykształcenia	Liczba respondentów	Udział w grupie badanej, %
Wyższe	4	2,65
Wyższe rolnicze	4	2,65
Średnie	14	9,27
Średnie rolnicze	24	15,89
Zawodowe	37	24,5
Zawodowe rolnicze	39	25,83
Podstawowe	26	17,22
Podstawowe niepełne	3	1,99
Razem	151	100

Źródło: badania własne.

Wśród badanych rolników województwa pomorskiego ponad 5% legitymuje się wykształceniem wyższym, natomiast tylko 2,65% posiada wykształcenie wyższe rolnicze. Najliczniejszą grupę stanowią respondenci z wykształceniem zawodowym (50,33%). Niestety spora grupa badanych rolników nie posiada wykształcenia rolniczego (44,37%), a 13,91% posiadających wykształcenie rolnicze ukończyło jedynie kurs rolniczy.

Większość pomorskich gospodarstw to gospodarstwa mało- i średnioobszarowe, w których pracują najczęściej właściciele bądź domownicy. Gospodarstwa te są zazwyczaj nie najlepiej wyposażone. Fakt ten zasadniczo wpływa na wydajność pracy w tych gospodarstwach.

Podstawowym kierunkiem działań prowadzących do wzrostu konkurencyjności polskich gospodarstw rolnych powinna być poprawa relacji między siłą roboczą a nakładami środków obrotowych [Maciejewski i Pondel 2005].

Dynamiczne przekształcenia strukturalne i modernizacja rolnictwa powinny doprowadzić do racjonalizacji zatrudnienia w rolnictwie oraz do korzystnej poprawy wskaźników ekonomicznych produkcji rolniczej [Chyłek 2005].

Gospodarstwa wielkoobszarowe z dominacją pracy najemnej przegrywają konkurencję z odpowiednio dużymi gospodarstwami rolnymi, opartymi na pracy własnej posiadaczy gospodarstw i pracy członków ich rodzin (koszty stałe zatrudnienia pracowników najemnych, gorsza jakość pracy pracowników najemnych, koszty stałego nadzoru) [Józwiak 2005].

W ankietowanych gospodarstwach w województwie pomorskim na 100 ha użytków rolnych przypada średnio 8,6 zatrudnionych.

Po integracji Polski z Unią Europejską rodzaj prowadzonej produkcji rolniczej nabiera szczególnego znaczenia ze względu na dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych czy też z uwagi na występujące ograniczenia produkcji, np. kwoty mleczne.

Tabela 3. Główne kierunki produkcji w badanych gospodarstwach rolnych w województwie pomorskim
Table 3. The main directions of production in the surveyed agricultural farms in the Pomeranian province

Gospodarstwa	Kierunek produkcji:							
	Mleko	Żywiec		Zboża	Okopowe	Produkcja warzyw	Produkcja wielo-kierunkowa	Inne
		wołowy	wieprzowy					
Liczba gospodarstw	29	28	59	14	2	2	47	11
% ogółu	19,2%	18,5%	39,1%	9,3%	1,3%	1,3%	31,1%	7,3%

Źródło: badania własne.

Respondenci, w kilku przypadkach, podawali więcej niż jeden główny kierunek produkcji. Najwięcej rolników w województwie pomorskim zajmowało się produkcją żywca wieprzowego (cecha charakterystyczna rolnictwa pomorskiego).

Wśród krajów UE-15 zróżnicowanie skali produkcji trzody jest duże, lecz w żadnym z nich nie jest ona tak rozdrobniona jak w Polsce [Gołaś, Kozera i Błązek 2005].

Sporą grupę wśród badanych stanowili producenci mleka i żywca wieprzowego. Jednak aż 31% badanych rolników prowadziło produkcję wielokierunkową, bez konkretnej specjalizacji.

Wśród ankietowanych pomorskich gospodarstw prawie 20% produkuje mleko. Średnia wielkość takiego gospodarstwa to 43,48 ha. Prawie 60% tych gospodarstw ma wielkość 20-50 ha, a średnia wielkość takiego gospodarstwa to około 35 ha. Poniżej 20 ha występuje zaledwie 17% gospodarstw, najmniejsze z nich liczy 5 ha, a największe 17,02 ha. Spośród gospodarstw o powierzchni powyżej 100 ha tylko 2 zajmują się produkcją mleka i są to gospodarstwa wielkości 149,21 ha i 105 ha.

Wśród badanych gospodarstw 18,5% produkuje żywca wołowy. Średnia wielkość gospodarstwa to 37,74 ha. Ponad 46% gospodarstw w tej grupie posiada od 20 do 50 ha UR (średnia wielkość takiego gospodarstwa to około 30 ha). Spośród gospodarstw powyżej 100 ha tylko jedno, o wielkości 149 ha, produkuje żywca wołowy.

W wyniku analizy grupy gospodarstw województwa pomorskiego można stwierdzić, że prawie 40% produkuje żywca wieprzowy. Średnia wielkość takiego gospodarstwa to 28,57 ha. Ponad 44% tych gospodarstw ma wielkość od 20 do 50 ha, co średnio daje

około 28,5 ha, natomiast ponad 33% tych gospodarstw ma powierzchnię poniżej 20 ha. Spośród gospodarstw o powierzchni powyżej 100 ha tylko 2 zajmują się produkcją żywca wieprzowego i są to gospodarstwa wielkości 149,21 ha i 105 ha.

Wśród ankietowanych gospodarstw województwa pomorskiego niecałe 10% zajmuje się produkcją zbóż, a średnia wielkość takiego gospodarstwa to 36,14 ha. Prawie 43% gospodarstw tej grupy to jednostki o powierzchni poniżej 20 ha. Średnia wielkość takiego gospodarstwa to 9,48 ha. W analizowanej grupie gospodarstw 29% stanowią posiadający powierzchnię od 20 do 50 ha, a 21% to gospodarstwa o powierzchni 50-100 ha. Spośród gospodarstw powyżej 100 ha tylko jedno gospodarstwo o wielkości 149,21 ha produkuje zboża.

W badanych gospodarstwach pomorskich ponad 30% prowadzi produkcję wielokierunkową. Średnia wielkość gospodarstwa w tej grupie to 21,84 ha, a ponad 65% gospodarstw to gospodarstwa o powierzchni poniżej 20 ha (średnia wielkość takiego gospodarstwa to 6,53 ha). Gospodarstwa prowadzące produkcję wielokierunkową, o powierzchni 20-50 ha, stanowią niecałe 20%.

Z gospodarstw o powierzchni powyżej 100 ha tylko jedno, o wielkości 138,5 ha, prowadzi działalność wielokierunkową.

Nasuwa się wniosek, że produkcja wielokierunkowa jest domeną małych gospodarstw.

W Polsce od lat 90-tych obserwuje się zjawisko polaryzacji gospodarstw. W latach 1996-2002 liczba gospodarstw małych (1-2 ha) zwiększyła się o 12%, natomiast dużych (powyżej 50 ha) zwiększyła się w tym okresie dwukrotnie. W większości gospodarstwa te, jak i użytki rolne, wywodzą się z dawnego sektora państwowego [Fabisiak 2005].

Tabela 4. Struktura agrarna badanych gospodarstw w województwie pomorskim

Table 4. Agrarian structure of the inspected farms in the Pomeranian province

Powierzchnia UR gospodarstwa, ha	Powierzchnia UR w grupie, ha	Udział w powierzchni grupy, %	Liczba gospodarstw	Średnia wielkość gospodarstwa, ha
Do 20	727,78	17,59	74	9,8
20-50	1635,62	39,54	52	31,5
50-100	1380,76	33,38	22	62,8
100-150	392,71	9,49	3	130,9
Powyżej 150a	-	-	-	-
Razem	4.136,87	100	151	x

Źródło: badania własne.

Badane gospodarstwa były zróżnicowane pod względem wielkości, od 1,5 ha do około 150 ha. Największą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni od 20 ha do 50 ha, niewiele mniej było gospodarstw o powierzchni od 50 ha do 100 ha UR. W badanej grupie nie było gospodarstw powyżej 150 ha UR.

W województwie pomorskim w strukturze zasiewów w badanych gospodarstwach przeważają zboża (65,64%), zwłaszcza żyto stanowiące prawie 47% powierzchni zasiewów ogółem. Jest to związane ze słabymi glebami w regionie. Znaczącą pozycję zajmują ziemniaki, zajmują 10,96% powierzchni zasiewów.

Większość badanych gospodarstw w województwie pomorskim posiadających zwierzęta gospodarskie to hodowcy trzody chlewnej. Na jedno takie gospodarstwo

przypada statystycznie 66 sztuk tych zwierząt oraz około 15 sztuk bydła. Na 100 ha UR przypada 48 sztuk bydła (jest to wielkość ponad dwukrotnie wyższa od średniej wojewódzkiej) oraz 213 sztuk trzody chlewnej (średnia w województwie wynosi 129 szt./100 ha UR), natomiast obsada bydła na 100 ha użytków zielonych w badanych gospodarstwach wynosi 366 sztuk.

W grupie badanych rolników pomorskich znalazło się kilku posiadaczy koni.

Tabela 5. Struktura zasiewów w badanych gospodarstwach rolnych w województwie pomorskim

Table 5. Cropping pattern in farms inspected in the Pomeranian province

Roślina	Powierzchnia, ha	Udział w powierzchni UR, %
Żyto	1.634,23	46,63
Pszenica	38,71	1,11
Pszennyto	297,23	8,48
Owies	81,39	2,32
Mieszanki zbożowe	248,81	7,10
Razem zboża	2.300,37	65,64
Ziemniaki	384,15	10,96
Buraki pastewne	135,03	3,86
Inne	685,16	19,54

Źródło: badania i obliczenia własne.

W Polsce od 1990 roku następował systematyczny spadek liczby zwierząt gospodarskich i gospodarstw prowadzących chów zwierząt (bydło, owce) przy jednoczesnym wzroście wskaźników produktywności [Dzun 2004].

Tabela 6. Pogłowie zwierząt w badanych gospodarstwach rolnych w województwie pomorskim

Table 6. Animal population in the surveyed farms in the Pomeranian province

Gatunek zwierząt	Liczba sztuk	Liczba sztuk na 1 gospodarstwo	Obsada na 100 ha		
			powierzchni ogółem	użytków rolnych	użytków zielonych
Bydło	2.278	15,08	48	55	366
Trzoda chlewna	10.063	66,64	213	243	1.618
Konie	23	0,2	0,5	0,6	4
Pozostałe	2.074	13,74	44	50	333

Źródło: badania i obliczenia własne.

Dochody rolnicze

Nie wszyscy ankietowani rolnicy wykazali dochód osiągnięty w roku 2004. Na 151 wypełnionych ankiet informację taką podało 134 rolników. Trudno określić, czy tych 17 rolników nie osiągnęło dochodu, czy też nie chciało podać jego wielkości.

Najwięcej badanych gospodarstw pomorskich (ponad 50%) nie osiąga dochodów wyższych niż 250 euro z 1 ha, a średni dochód w tej grupie nie przekracza 184,39 euro.

Najmniej liczną grupę stanowią te gospodarstwa, których dochody mieszczą się w przedziale od 375 do 500 euro z 1 ha UR.

Tabela 7. Dochody rolnicze osiągnięte w roku 2004 w badanych gospodarstwach w województwie pomorskim

Table 7. Farm income achieved in 2004 in the surveyed farms in the Pomeranian province

Dochód, euro/ha	Liczba gospodarstw	Udział w grupie badanej, %	Średni dochód w grupie, euro/ha	Dochód ogółem w grupie, euro	Udział w dochodzie całej zbiorowości, %	Średni dochód gospodarstwa, euro/rok
Do 125	35	26,12	80,22	84 050	6,72	2 401
125-250	37	27,62	184,39	192 825	15,42	5 211
250-375	23	17,16	302,65	202 725	16,22	8 814
375-500	16	11,94	433,38	192 950	15,44	12 059
Powyżej 500	23	17,16	710,56	577 350	46,20	25 102
Razem	134	100	X	1 249 900	100	X

Źródło: badania i obliczenia własne.

Tabela 8. Dochód rolniczy w badanych gospodarstwach rolnych województwa pomorskiego w zależności od wykształcenia rolnika, zł/ha UR

Table 8. Agricultural income in surveyed agricultural farms in the Pomeranian province according to the farmer's education, PLN/hectare

Wykształcenie badanych rolników	Dochód, zł/ha UR/rok	% średniego (1190 zł/ha) dochodu	Dochód, euro/ha UR/rok
wyższe	1205,99	101,34	301,50
wyższe rolnicze	2118,17	178,00	529,54
średnie	1639,79	137,80	409,95
średnie rolnicze	1420,09	119,34	355,02
zawodowe	1183,37	99,44	295,84
zawodowe rolnicze	937,67	78,80	234,42
kurs rolniczy	997,16	83,79	249,29
podstawowe	1095,19	92,03	273,80
niepełne podstawowe	167,35	14,06	41,84

Źródło: badania i obliczenia własne.

Jednym z czynników mających wpływ na osiągane dochody jest wykształcenie, zwłaszcza rolnicze. Problem posiadania właściwych kwalifikacji koniecznych do prowadzenia działalności rolniczej poruszany jest od dawna, jednak zaobserwować można systematyczną poprawę poziomu wykształcenia rolników polskich.

Średni dochód w badanych gospodarstwach rolniczych wynosił około 1190 zł z 1 ha UR. Powyżej tej kwoty kształtują się dochody rolników z wykształceniem wyższym (101%), wyższym rolniczym (177%), średnim (138%), średnim rolniczym (119%).

Prawie dwukrotnie wyższe dochody od średniego osiągnęli rolnicy, którzy mają wykształcenie wyższe rolnicze (średnio 2 118,17 zł/ha UR), natomiast dochody rolników bez wykształcenia stanowiły zaledwie 14 % (167,35 zł/ha UR) średniej kwoty osiągniętej przez wszystkie gospodarstwa.

Stosując współczynnik korelacji Pearsona można określić zależność pomiędzy wiekiem rolnika a osiąganym przez niego dochodem. Zważywszy, że współczynnik równy jest 0,0319, nie można powiedzieć, iż istnieje związek liniowy pomiędzy tymi cechami.

Tabela 9. Dochód w badanych gospodarstwach rolnych województwa pomorskiego według wieku rolnika, zł/ha UR/rok

Table 9. Income in the inspected agricultural farms in the Pomeranian province according to the farmer's age, PLN/hectare/year

Wiek rolnika, lat	Średni dochód, zł/ha/rok	Średni dochód, euro/ha/rok
20-25	1462,204	365,55
25-30	1482,493	370,62
30-35	1017,3	346,98
35-40	635,0264	157,76
40-45	1180,839	295,21
45-50	1387,551	346,89
50-55	1225,819	306,46
Powyżej 55	1283,199	320,80

Źródło: badania i obliczenia własne.

Tabela 10. Dochód rolniczy a rodzaj prowadzonej działalności rolniczej w badanych gospodarstwach województwa pomorskiego

Table 10. The agricultural income and the type of conducted agricultural activity in the inspected farms in Pomeranian province

Kierunek produkcji	Średni dochód w grupie, zł/ha/rok	Udział liczbowy w grupie badanej, %	% średniego dochodu w gospodarstwach jednokierunkowych
Żywiec wieprzowy	1 018,59	39	98
Mleko	1 600,62	30	127,5
Produkcja wielokierunkowa	1 131,00	17	98

Źródło: badania i obliczenia własne.

Dla rolników prowadzących tylko jeden rodzaj produkcji rolnej średni dochód z 1 ha wynosił 1 255,47 zł. W gospodarstwach prowadzących dwa rodzaje produkcji przeciętnie osiągnęto dochód w wysokości 905,98 zł z 1 ha. Są to gospodarstwa, które prowadzą dwa rodzaje działalności rolniczej spośród następujących: produkcja mleka, produkcja żywca wieprzowego i produkcja żywca wołowego. Dochody ich są mniejsze o prawie 28% niż dochody rolników specjalizujących się w jednym rodzaju działalności rolniczej.

W gospodarstwach prowadzących trzy rodzaje produkcji średni dochód wyniósł 997,67 zł ha. Osiągnęli go producenci żywca wieprzowego, żywca wołowego oraz zbóż. Ich dochody były niższe o prawie 20% niż rolników zajmujących się jednym rodzajem działalności rolniczej.

Procesy integracyjne w opinii rolników województwa pomorskiego

Rolnicy województwa pomorskiego, zapytani o decyzje związane ze zmianą profilu produkcji, w większości (82%) odpowiedzieli, że zamierzają pozostać przy obecnym rodzaju produkcji rolniczej. Zmianę produkcji zaplanowało 12% ankietowanych. Najwięcej spośród badanych rolników zamierzających zmienić produkcję zajmowało się produkcją żywca wieprzowego, co stanowi 37% „niechcianej” produkcji. Wynika to może z faktu, że producenci żywca wieprzowego stanowią najliczniejszą grupę wśród ankietowanych rolników pomorskich. Na drugim miejscu wśród rolników planujących zmiany uplasowali się ci, którzy prowadzili wielokierunkową produkcję rolniczą.

Tabela 11. Plany badanych rolników województwa pomorskiego dotyczące zmiany profilu produkcji w związku z akcesją Polski do Unii Europejskiej

Table 11. Planned changes in the production profile of the examined farms in the Pomeranian province after the Polish accession to the European Union

Plany rolników	Liczba respondentów	Udział liczbowy, %
Zamierzam zmienić profil produkcji	18	12
Zamierzam zmienić na produkcję objętą dopłatami	9	6
Nie zamierzam zmienić kierunku produkcji	124	82

Źródło: badania i obliczenia własne.

Duży udział rolników prowadzących dotychczas wielokierunkową produkcję rolniczą wśród zdecydowanych zmienić kierunek produkcji może wskazywać na zamiar wyspecjalizowania się.

W grupie rolników, którzy chcieli zmienić kierunek produkcji na kierunek objęty dopłatami, aż 50% to producenci żywca wieprzowego, gdyż produkcja ta nie jest objęta dopłatami.

Tabela 12. Przeznaczenie płatności bezpośrednich do gruntów rolnych uzyskiwanych przez badanych rolników województwa pomorskiego

Table 12. Disbursement directions of direct subsidies to agricultural lands obtained by the surveyed farmers in the Pomeranian province

Sposób zagospodarowania dopłat	Liczba respondentów	Struktura wydatkowania, %
Cele inwestycyjne	41	27
Aktualna działalność rolnicza	110	73
Bieżąca konsumpcja	1	0,7
Inne	5	3

Źródło: badania i obliczenia własne.

Większość badanych beneficjentów dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych województwa pomorskiego (73%) przeznaczyła te środki na bieżącą działalność rolniczą. Liczna grupa badanych rolników pieniądze te zainwestowała w rozwój gospodarstw (27%). Należy zakładać, że z roku na rok odsetek ten będzie wzrastać, ponieważ wielu rolników chce sięgać po środki z innych unijnych programów, np. rolno-środowiskowych, a skorzystanie z tej pomocy wymaga nakładów inwestycyjnych w gospodarstwie.

Tabela 13. Wpływ barier jakościowych na zmniejszenie sprzedaży produkcji rolniczej w opinii rolników województwa pomorskiego

Table 13. Influence of quality barriers on reduction of agricultural production sales in the opinion of farmers in the Pomeranian province

Wpływ	Liczba respondentów	Udziału liczbowy, %
Niewielki	7	5
Średni	21	14
Duży	17	11
Brak wpływu	106	70

Źródło: badania i obliczenia własne.

Rolnicy województwa pomorskiego, objęci badaniem, w większości (70%) nie wskazali wpływu barier jakościowych na zmniejszenie sprzedaży produkcji rolniczej, natomiast wśród 30% tych, którzy stwierdzili, że bariery jakościowe wpłynęły na zmniejszenie sprzedaży produkcji rolniczej, 11% określiło ten wpływ jako duży.

Wnioski

1. W badanych gospodarstwach województwa pomorskiego dominuje produkcja mięsa wieprzowego (39,1%, kierunek produkcji charakterystyczny dla tego regionu, związany z długoletnią tradycją).
2. W strukturze zasiewów przeważają w badanych gospodarstwach zboża, głównie żyto, ze względu na słabe ziemie.
3. Wielkość osiąganych dochodów rolniczych nie zależy od wieku rolników prowadzących gospodarstwa rolne. Istnieje też niewielka zależność wysokości osiąganych dochodów od wykształcenia, chociaż najwyższe dochody osiągają rolnicy legitymujący się wyższym wykształceniem rolniczym.
4. Największe dochody osiągają rolnicy zajmujący się produkcją mleka.
5. Najwięcej badanych rolników województwa pomorskiego (aż 73%) przeznaczyło dopłaty rolnicze na bieżącą działalność, chociaż dość liczna grupa (27%) zainwestowała te pieniądze w rozwój gospodarstw.
6. Rolnicy województwa pomorskiego, objęci badaniem, w większości (70%) nie wskazali wpływu barier jakościowych na zmniejszenie sprzedaży produkcji rolniczej.

Literatura

- Chylek E. K. [2005]: Proces modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. *Wież i Rolnictwo* nr 3, s. 19.
- Dzun W. [2004]: Gospodarstwa rolne w procesie transformacji systemowej (1990-2002). *Wież i Rolnictwo* nr 1, ss. 43-64.
- Fabisiak A. [2005]: Przemiany struktury obszarowej gospodarstw w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. *Roczniki Naukowe SERiA* t. VII, z. 1, s. 30.
- Gołaś Z., Kozera M., Błażek M. [2005]: Zróżnicowanie struktury gospodarstw trzodowych w Polsce i UE. *Roczniki Naukowe SERiA* t. VII, z. 1, s. 51.

- Józwiak W. [2005]: Polskie towarowe gospodarstwa rolne przed i po 1 maja 2004 roku. *Wieś i rolnictwo* nr 4, ss. 57-62.
- Klepacki B. [2005]: Wykształcenie jako czynnik różnicujący zasoby, organizację i wyniki ekonomiczne gospodarstw rolniczych. *Roczniki Naukowe SERiA* t. VII, z. 1, s. 127.
- Maciejewski K., Pondel H. [2005]: Polskie rolnictwo na tle rolnictwa nowych krajów członkowskich UE. *Roczniki Naukowe SERiA* t. VII, z. 4, s. 253.
- Wasilewski K. [2005]: Wiejska inteligencja. Społeczny rodowód, okoliczności zamieszkania na wsi i sytuacja materialna. *Wieś i Rolnictwo* nr 3, s. 118.